

2017
Güz

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

TÜRK DİLİ BÖLÜMÜ

I. HAFTA:

1. Dilin Tanımı
2. Dilin Temel Nitelikleri
3. Dilin Kökeni

1. Dilin Tanımı

Dilin farklı yönleri ele alınarak pek çok tanım yapılmıştır. Karmaşıklığı göz önüne alındığında çeşitli şekillerde tanımlanması da doğaldır. TDK tarafından hazırlanan *Büyük Türkçe Sözlük*'te “dil” şöyle tanımlanmaktadır: İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban.¹ Dil kavramını temel nitelikleriyle ele alarak açıklamak gerekirse Prof. Dr. Muharrem Ergin'in ifadelerinden hareketle şöyle bir tanım yapılabilir: İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; seslerden örülmüş muazzam bir yapı; temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.²

2. Dilin Temel Nitelikleri

Yukarıda yapılan tanımdan hareketle dilin temel niteliklerini şöyle maddeleyebiliriz:

- Dil bir anlaşma aracıdır.
- Dil tabii (doğal) bir araçtır.
- Dilin kendine ait kanunları (kuralları) vardır.
- Dil canlı bir varlıktır.
- Dil milleti birleştirir ve korur.
- Dil sesler sistemidir.
- Dil bilinmeyen zamanlarda (yazıdan önce) oluşmuştur.
- Dil bir gizli antlaşma ve sözleşmedir.

Şimdi “dil” denen karmaşık kavramı daha iyi anlayabilmek için bu maddeleri açıklayalım:

2.1. Dil bir anlaşma aracıdır: Mekiğin bir dokuma aracı, burgunun da bir delme aracı olması gibi dil de nesnelere, kavramları vs. adlandırma aracıdır. İnsanlar duygularını, düşüncelerini, hükümlerini birbirlerine nakletmek, meramlarını birbirlerine anlatmak için dil denen vasıtaya başvururlar. Dil, duygu ve düşüncelerimizi anlatmaya yarayan en önemli araçtır.

2.2. Dil tabii (doğal) bir araçtır: Dil herhangi bir araç değildir. Kendine ait bir kimliğe sahiptir ve doğaldır. Her toplum dilini kendi dil mantığının, dil zevkinin, kendine mahsus dil düşüncesinin ve kültürünün yansıması sonucu ihtiyaçları doğrultusunda kendiliğinden ortaya koymuştur. Diller bir dil âliminin veya bir dil heyetinin ürünü, icadı değildir. Dillerin

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57e7c0fd369fb9.61354573

² ERGİN, M.: *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin TÜRK DİL BİLGİSİ*: 3. s.; ÖZKAN, F.: *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*: 1. s.

oluşumunda bu çeşit mucitler veya öncüler yoktur. Yeryüzünde zaman zaman yapay dil çalışmaları da olmuştur. İnsanların farklı diller kullanması yüzünden ortaya çıkan iletişim engelini ortadan kaldırmak için bazı bilim adamları dünyanın ortak yardımcı dili olabilecek yapay dil çalışmalarında bulunmuştur. Muhyî-i Gülşenî'nin 1574'te yazdığı *Bâleybelen* adlı eser, yapma dil çalışmalarının bilinen ilk örneği olup Osmanlılar dönemi sözlükleri arasında ayrı bir yere sahiptir; eser Latin harfleriyle neşredilmiştir.³ Muhyî Türkler, Araplar ve Farslar için icat ettiği bu dilin kurallarını detaylıca açıklamış, lügatini hazırlamıştır.⁴ Yapay dil çalışmaların en ünlüsü ise Polonyalı Dr. Zamenhof'un yaptığı Esperanto'dur.⁵ Ancak ne Esperanto ne *Bâleybelen* ne de başka bir yapay dil dünyada hiçbir millet tarafından benimsenip konuşul(a)mamıştır.

Dilin tabii bir vasıta olarak anlaşılması hususunda M. Ergin şöyle bir örnek vermektedir: “At da bir vasıta, otomobil de bir vasıta. Fakat insan otomobile istediği şekilde hükmedebilir, at karşısında ise ancak onun tabiatına uygun hareket etmek zorundadır. Otomobile istediği şekli verir, onun biçimini istediği şekle sokar, onu istediği gibi kullanır, isterse uçuruma sevk edebilir. Fakat atın biçimini değiştiremez, onu istediği gibi kullanamaz, istediği yere sevk edemez. Başını kesseniz ata korktuğu yerde bir adım attıramazsınız. İşte dilin vasıtalığı böyle bir vasıtalıktır, atın vasıtalığı gibidir. Anlaşmayı sağlamak bakımından bir vasıta gibi iş görür, fakat tabii bir varlığa sahiptir.”⁶

2.3. Dilin Kendine Ait Kanunları (Kuralları) Vardır: Her dil çeşitli kurallar içinde işler. Dil kuralları o milletin mantığının, kulak ve gırtlak yapısının vb. gerektirdiği prensiplerdir. Dillerde kurallar herhangi bir kural koyucunun rehberliği ve etkisiyle ortaya çıkmamıştır. Dil kurallarına aykırı bir kullanımı veya müdahaleyi asla kabul etmez. Mesela Türkçede “Büyük Ünlü Uyumu” vardır. Bu kuralın dışına çıkarak “gelmiş” yerine “gelmiş”, “sudan” yerine “suden” denemez. Türkçe söz dizimine aykırı olarak “Bilmek ben çok iyi senin suyu portakal sevdiğini” şeklinde bir cümle kurulamaz.⁷ Dışarıdan yapılacak olan her müdahalenin dilin yapısını bozacağını, onu yozlaştırıp ölüme sürükleyeceğini unutmamak gerekir.

2.4. Dil Canlı Bir Varlıktır: Toplumun yaşamındaki değişimler, farklı kültürlerden ve bununla birlikte o kültürlerin dillerinden etkilenmeler ile dil, tıpkı yaşayan bir varlık gibi zaman içinde değişir, gelişir. Her dilin tarihinde birtakım merhaleler, birtakım gelişme safhaları göze

³ Bkz.: KOÇ, M.: *Muhyî-i Gülşenî: Bâleybelen: İlk Yapma Dil*:55-57. s.

⁴ YAZICI, T.: “Muhyî-i Gülşenî”, TDVİA: 31. C., 79-81. s.

⁵ Bkz.: <https://esperantoturkiye.wordpress.com/> , http://www.esperanto.net/info/baza/tr_eo-baza.html , <https://tr.wikipedia.org/wiki/Esperanto>

⁶ ERGİN, M.: *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin TÜRK DİL BİLGİSİ*: 3. s.

⁷ SAĞOL, G. [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*: 1. s., ÖZKAN, F.: *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*: 2. s.

çarpar. İlk yazılı metinlerimizde (Köktürk Yazıtları) kullanılan Türkçe ile bugün kullanılan Türkçe arasında gördüğümüz fark dilin canlılığı sayesinde. Zaman içerisinde bazı kelimeler kullanımdan düşmüş, ölmüş; bazı kelimeler dile eklenmiş; bazı kelimelerde ses değişimleri meydana gelmiştir. Dilin canlı bir varlık olduğunu gösteren bu değişimlere şu örnekler verilebilir:

Türkçenin ilk dönemlerinde	Bugünkü Türkiye Türkçesinde	Değişim safhaları
edgü	iyi	edgü>ezgü>eygü>eyü>eyi>iyi
amtı	şimdi	amtı>emti>emdi>imdi>şimdi
bedük	büyük	bedük>beyük>böyük> büyük

Yine Türkçenin ilk dönemlerinden günümüze kadar ulaşmayan, kullanılmaktan vazgeçildiği için ölen kelimelere de şu örnekler verilebilir:

Türkçenin ilk dönemlerinde	Bugünkü Türkiye Türkçesinde
budun	millet (<Arapça)
sü, sülemek	asker, asker sevk etmek (<Arapça)
öd	zaman (<Arapça)
dükeli, (tükeli, dükel, düğeli)	hep, hepsi, herkes (<Farsça); cümle (<Arapça)
bediz	resim (<Arapça)

Özetle her canlının doğup büyüüp ölmesi gibi dünyadaki her doğal dilin de bir doğum evresi, bir büyüme-gelişme evresi, bir ölüm evresi vardır. Dilin ölmesi, onu konuşan hiçbir milletin, insanın kalmaması ile mümkün olur.

2. 5. Dil Milleti Birleştirir ve Korur: Bir topluluğu millet yapan unsurların başında konuşulan ortak dil gelir. Bugün bir insanın milletine dair değerlendirmelerde/tahminlerde bulunurken ilk bakılan nitelik o insanın konuştuğu dildir. İnsanlar Türkçe konuştuğu için Türk milletine, Arapça konuştuğu için Arap milletine, Rusça konuştuğu için Rus milletine vb. dâhil edilir. Aynı dile mensup kişiler arasında pek çok bakımdan ortak nokta vardır. Bu insanlar aynı kültüre mensuptur. Aynı dille konuşmanın, düşünmenin, hayal kurmanın; aynı dille sevinmenin, üzülmenin fertlerde nasıl bir birlik duygusu oluşturacağı aşikârdır. Millet fertleri dilleri sayesinde kardeş olduklarını hissederler.

Dil milleti korur. Dilin muhafazası millî kimliğin muhafazasıdır. Dilini koruyamayan milletlerin millî kimliğinin değiştiği veya ortadan kalktığı bilenen tarihî bir gerçektir. Bu nedenle dile sahip çıkmak, onu savunmak ferdin kendi millî kimliğini, kültürünü ve geleceğini savunması ve onlara sahip çıkması anlamına gelir.⁸ Mustafa Kemal Atatürk de “Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin gelişmesinde başlıca etkindir.” diyerek dil-millet arasındaki sıkı ilişkiyi vurgulamıştır.

2.6. Dil Sesler Sistemidir: Dilin malzemesi sestir. Dil seslerden yapılmış bir bina, seslerden kurulmuş bir yapı; büyük bir sesler sistemidir. Sesler yan yana gelerek kelimeleri ve kelime dizilerini meydana getirmiştir. Temeli ses olduğu için dil doğal olarak öncelikle sözlü anlatım aracıdır. Tarihî gelişim bakımından söz, yazıdan çok daha eskidir. Sözlü dili kayıt ve kontrol altına almak, duygu, düşünce ve iletileri zamandan ve çevreden bağımsız biçimde aktarmak üzere yazı keşfedilmiştir.

2.7. Diller Bilinmeyen Zamanlarda Oluşmuştur: Dillerin ne zaman, nasıl oluştuğu bilinmemektedir. Dillerin macerasını ancak yazılı metinlerden sonra takip etmek mümkün olmaktadır. Ama kesinlikle bilinen bir şey varsa o da insanların önce konuşma dilini oluşturup sonra sesleri şekillerle gösterdikleri yani yazıyı icat ettikleridir. Yazıdan öncesi bizler için karanlık devirdir, meçhuldür. Sadece eldeki yazılı metinlere göre öncesi için tahminlerde bulunmaktadır. Dünyadaki en eski yazılı metinlere sahip olan dil Sümerce olarak kabul edilir. Bu belgeler bundan ancak yaklaşık 5500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Halbuki yapılan araştırmalar ilk insanların bundan bir milyon yıl kadar önce yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

9

2.8. Dil Bir Gizli Antlaşmalar ve Sözleşmeler Sistemidir: Her millet kendine göre evreni seslendirmiş, varlıkları ve kavramları adlandırmıştır. Bu adlandırmaların neye göre ve hangi ilgilerden yola çıkılarak yapıldığına dair bir cevap yoktur. Çünkü varlıkların adlarını oluşturan ses kümesi ile varlığın kendisi arasında bir ilgi, benzerlik kurmak mümkün olmamaktadır. Kapıya neden “kapı” veya pencereye neden “pencere” dediği ile ilgili bir açıklama yapılamamaktadır. Daha geniş bir perspektifle aynı varlığa neden Türklerin “taş”, Arapların “hacer”, Farsların “seng” veya İngilizlerin “stone” dediği bilinmemektedir. Yine köpeğin çıkardığı ses Türkçede “hav hav”, Almancada “wau wau”, İngilizcede “bow bow”, Fransızcada “ov ov”, Rusçada “gav gav” şeklindedir. Hatta batı kaynaklı bir çizgi romanda bu

⁸ ÖZKAN, F.: *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*: 3. s.

⁹ Bkz.: SAĞOL, G. [ed.] vd: *Türk Dili Kitabı*: 4. s .

ses “Braf! Braf!” şeklinde gösterilmiştir.¹⁰ Bu farklılıkların izahı yoktur. Bu adlandırmaları yapan ilk insanların bir ilgiden yola çıktığı aşikârdır, lâkin bu ilgi günümüz insanı için meçhuldür. Ses yapısı ile varlık arasında bir benzerlik kurulamamasına rağmen aynı dile mensup fertlerin varlıklara aynı kelime ile seslenmeleri kendi aralarında adeta gizli bir antlaşmadır.

3. Dillerin Kökeni¹¹

İnsanlar dil olgusu üzerinde ilk çağlardan beri düşünüp kafa yormuştur. Dil denen bu karmaşık sistemi insanoğlunu yaşamı sonucunda öğrendikleriyle mi oluşturmuştur yoksa dil, insanın doğuştan getirdiği bir yetenek midir? Dilin kaynağı konusundaki bu temel soruya göre dil bilimcileri iki ana grupta toplamak mümkündür: 1. Doğuşancılar 2. Deneyimciler.

Doğuşancılar, dil yetisinin insanda doğuştan var olduğunu kabul ederler. İlkçağ filozoflarından Herakletios (mö 540) dilin kelimeleri doğuştandır, demiştir. Alman filozof J.G. Hamann (1730-1788), dilin insana tanrının bir bağıışı olduğunu belirtmiştir. J. G. Herder (1744-1803) de dil, insan tarafından bulunmuş bir şey olamaz; doğrudan doğruya tanrının insana bir lütfudur, demiştir.

Dilin kökeni konusundaki en eski eserlerden biri de Eflatun’a aittir. Yeryüzündeki adların karşıladıkları nesne veya kavramlarla bir ilgisi olup olmadığını düşünen Eflatun (Platon) kaleme aldığı *Kratylos (Adların Doğruluğu Üzerine)* adlı eserinde şu sonuca varmıştır: Nesnelere ilk adları veren “ad koyucu” insandan daha yüksek kudrete sahip, ondan üstün bir varlıktır ve nasıl her işin bir ustası varsa “ad koyucu” da bu işin ustasıdır.¹² Bu sonuca binaen Eflatun’u da doğuşancılar arasında saymak yanlış olmasa gerektir.

Deneyimciler ise insanı hayvan derekesine indirerek insanoğlunun yeryüzüne yayıldığı zaman dilsiz ve zekâsız bir sürü hâlinde olduğuna inanır ve insanoğlunun dili sonradan denemelerle öğrendiğini ileri sürerler. Onlara göre insan dili deneyimlerle veya bir rastlantı sonucu bulmuştur. Romalı şair Horatius (MÖ 65-27)’a göre insan zamanla ihtiyaçlarını karşılayan kelimeler bulmuş ve böylece bir dile sahip olmuştur.

Anlaşma Nasıl Başlamıştır?

Dil, Doğan Aksan’ın deyimiyle kimi sınırları bugün de çözülememiş büyümlü bir varlıktır. Mesela “Dil nasıl doğmuştur?”, “İlk konuşmalar hangi şekilde ortaya çıkmıştır?”, “Diller tek

¹⁰ SAĞOL, G. [ed.] vd: *Türk Dili Kitabı*: 5. s .

¹¹ Bu konu Rekin ERTEM ve İsa KOCAKAPLAN’IN “Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon” kitabı esas alınarak hazırlanmıştır.

¹² SAĞOL, G. [ed.] vd: *Türk Dili Kitabı*: 5. s .

bir kaynaktan mı, çeşitli kaynaklardan mı doğmuştur?”, “En eski dil hangisidir?” gibi soruların cevapları varsayımdan öteye gitmemektedir. Bu konular hakkında düşünen filozoflar ve dilbilimcilerin birleştiği en büyük payda önce konuşmanın, sonra yazının kullanıldığıdır.

Konuyu daha mantıklı bir süreçle açıklamaya çalışan bazı dilciler de iletişimde dört safha kabul etmişlerdir:

3.1. Eşyalarla Anlaşma: İnsan ilk anlaşma aracı olarak çevresinde bulunan/ kendi yaptığı eşyaları göstererek veya üçüncü şahıslara isteğine göre bir eşya -mesela bıçak, ok, yay, boynuz, ayakkabı, bir deri, düğümlü bir sicim parçası vb.- bırakarak anlaşmaya çalışmıştır. Bu döneme eşya dili denilir. Oldukça ağır, yavaş, ilkel bir anlaşma şeklidir. Tarihçilerin verdiği bilgiye göre İskit kralı İdonthysus, kendisini savaşa tehdit eden Büyük Darius’a “kurbağa, fare, kuş, saban dişi ve ok yayı” göndererek “beş gerçek sözcükle” cevap vermiş, bu nesnelere ona “Ben ülkemi sana karşı koruyacağım.” demek istemiştir.¹³ Bugün de eşya dilinin hayatımızda varlığını sürdürdüğünü söylemek yanlış olmaz: Çay bardağının üstüne kaşığı yatay koymak “Çay istemiyorum.”, bir hanıma çiçek vermek “Seni seviyorum.”, mendil vermek “Ayrılık”, bazı yörelerde bir delikanlının pilava kaşık saplaması “Evlenmek istiyorum.” vb. anlamlara gelmektedir.

3.2. Resimlerle Anlaşma: İnsan bir süre sonra eşyaların resmini çizerek anlaşmaya çalışmıştır. Mağaralarda görülen resimlerin bir kısmının sanat eseri meydana getirmekten çok anlaşmak için çizildiği söylenmektedir. Bu döneme resim dili denilir. Resim dilinin en somut örneğini Sultanahmet’teki Dikilitaş’ta görüyoruz. Bu hiyeroglif yazısında görülen şişkin yelken *rüzgârı*, elinde kupa ile oturan adam *ıçmeyi*, inek kulağı *anlamayı*, köpek başlı maymun Tanrı Tot ve dolayısıyla *yazmayı*, *hesaplamayı* karşılar. Ortaçağ krallıklarında vs. gücü ve hakimiyeti temsil etmek üzere armalarda kartal, ayı ve geyik resimleri kullanılmıştır. Türk devletlerinde de Doğu’nun ve Batı’nın hakimiyetini temsil eden çift başlı kartal resminin sıkça kullanıldığı görülmektedir.

Bugün de resim diliyle anlaştığımız bazı alanlar vardır: Üzerine çarpı işareti konulmuş sigara, “Sigara içilmez.”; kol kemikleri üzerine konulmuş bir kuru kafa “Ölüm tehlikesi var.”; çapraz konulmuş çatal bıçak “Lokanta” anlamlarına gelir. Bilhassa trafik işaretleri, teknolojiye kullanılan simgeler vs. hep resim diline verilebilecek örneklerdendir.

¹³ Dilcilere göre bu nesnelere anlamı şudur: “Kurbağa: İnanişe göre kurbağa yazın topraktan çoğalmış. Ben de İskit’te doğdum.”, “Fare: Doğduğu yere yuva yaparmış. Ben de halkımı oluşturdum.”, “Kuş: Ayrıcılık. Tanrıdan başkasına kul olmam.”, “Saban dişi: Toprağı ekerek ülke hâline getirdim.”, “Ok yayı: Ülkeyi savunabilecek silahlı gücüm var.” Bkz.: ERTEM, R., KOCAKAPLAN, İ.: *Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon*: 22. s., 6. dipnot.

3.3. İşaretlerle Anlaşma: İnsan daha sonra el, kol, yüz yani beden hareketlerini keşfetmiş ve bunlarla anlaşma yolunu seçmiştir. Öncekilere göre daha hızlı olan bu anlaşma şekline işaret dili denilmiştir. Dilsizlerin konuşmaları bu dil için örnek gösterilir. Bugün biz de sesli konuşmamıza rağmen jest ve mimikler yapmaktan da geri kalmıyoruz. Bizdeki bu jest ve mimiklerin de bu dönemden kaldığı söyleniyor. Sağ elimizi kendimize çevirip dört parmağı kapayıp işaret parmağını hareket ettirme “Sen gel!”, birine yumruk göstermek “Döverim!”, bir odada iken birine elle kapıyı göstermek “Çık, git! Defol!” anlamlarına gelmektedir. Yine iki eli yukarı kaldırmak “Teslim oluyorum.”, işaret parmağını dudakların üzerinde dik olarak tutmak “Sus, konuşma!”, sağ kolu kaldırıp işaret ve orta parmağını V (Victor=Zafer) şeklinde açmak “Mücadeleyi kazanacağız!” anlamındadır.

Jest ve mimikler her toplumda vardır; ancak her jest-mimiğin anlamı her toplumda aynı değildir. Mesela başı hafifçe sağa sola sallamak Türklerde “Hayır” iken Bulgarlarda “Evet” anlamına gelir. Yine sağ elin baş ve işaret parmağının uçlarının kavuşturulmasıyla oluşan yuvarlak şekil Amerika’da “güzel, mükemmel, beğendim”, Japonya’da “para”, Türkiye’de ise “tekerleksin” gibi çok çirkin bir manaya gelir.

3.4. Seslerle Anlaşma: İnsan bütün bu evrelerden geçtikten sonra biraz bilinçlenmiş ve çevresindeki sesleri taklit etmeye başlamış ve konuşma dilini bulmuştur. Bu dönem dil olgusunun son dönemidir. Bu dönemin diline ses dili diyoruz. İnsanın eşyalarla başladığı dil olgusu, sesle en olgun dönemine ulaşmıştır.

Sesli anlaşmanın da nasıl başladığı, önce hangi kelimelerin söylenmiş olabileceği konusunda da değişik görüşler vardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

3.4.1. Yansıma (Taklit) Kuramı: Sözcükleri doğadaki seslerin taklit edilmesine dayandıran, ilk sözcüklerin de bu şekilde ortaya çıktığını ileri süren bir varsayımdır. Bu varsayıma göre insan doğada duyduğu hayvanların, suyun, gök gürültüsünün, rüzgârın vb. sesini taklit etmiş, bu taklidin sonucunda ortaya ilk sözcükler çıkmıştır. Zaman içinde de bu sözcüklerden diğerleri türemiş ve böylece dil oluşmuştur. Bütün diller içinde doğada var olan sesleri yansıtan sözcükler olduğu bir gerçektir. Bunlar ünlem, isim veya fiil olarak dilde kullanılırlar. Türkçedeki horlamak, oflamak, miyav, takır tukur, gümbürtü gibi. Ancak bu tür sözcükler her dilde söz varlığının küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu az sayıdaki örneklerden bir dildeki bütün kelimelerin doğmuş olabileceğinin kabulü pek mümkün görülmemektedir.¹⁴

¹⁴ SAĞOL, G. [ed.] vd: *Türk Dili Kitabı*:4. s .

3.4.2. Ünlem Kuramı: Dikkate alınan temel öge ünlemlerdir. İnsan çeşitli olaylar karşısında duygulanmış ve duygulanmanın etkisiyle şaşkınlığı, hayranlığı, sevinmeyi ve üzülmeyi ifade etmek için çıkardıkları sesler zamanla kelimeye dönüşmüştür: of, öf, uf, ah, oh, ay, vay, hay, hey gibi. Oflamak, inlemek gibi fiillerin kaynağı da ünlemdir. Bir dilde bu tür kelimeler çok azdır. Bir dilin binlerce kelimesini ünlemlerle açıklamak pek de isabetli bir görüş değildir.

3.4.3. İş Kuramı: İnsanların ortak iş yaparken işi kolaylaştırmak için birtakım ortak sesler çıkardıkları gerçeğinden hareket edilerek oluşturulan bir kuramdır. Bu kuramı savunanlar yapılan ilk işin “kazmak” olduğunu ve ilk insan seslerinin de bu eylemle ilgili olduğunu iddia etmektedirler. Bu kuramın zayıf yönü ise isim köklerinin izahının zorluğudur.¹⁵

3.4.4. Teolojik/ Dinsel Kuram: Bu, dinlerin dillerin yaratılışıyla ilgili verdikleri bilgilerdir. Kutsal kitaplardan Tevrat, İncil ve Kuran-ı Kerim’de bu konuda bazı bilgiler vardır. Tevrat’a göre Tanrı yarattığı canlılara ad vermesi için Hz. Âdem’i görevlendirmiştir. Adem’in de bütün varlıkları çağırma şekline göre her birinin ayrı adı olmuştur: “Rab, her kır hayvanını ve göklerin her kuşunu topraktan yarattı ve onlara ne ad koyacağını görmek için Adam’a getirdi ve Adam her birinin adını ne koydu ise canlı mahlûkun adı o oldu”.¹⁶ “Ve Adam karısına Havva adını verdi.”¹⁷

İncil de dilin ilahî bir vergi olduğunu bildirmektedir: “Kelâm (söz, dil) başlangıçta vardı ve kelâm Allah’ın yanında idi ve kelâm Allah idi.”¹⁸

Kuran-ı Kerim’de ise konuyla ilgili şu ayetler yer almaktadır: “Allah Âdem’e bütün isimleri öğretti. Sonra onları meleklerle gösterip ‘Haydi, sözünüzde sadık iseniz bana şunları adlarıyla beraber haber verin!’ buyurdu. Melekler cevap veremeyince Allah Âdem’e buyurdu: ‘Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklerle haber ver. Âdem onların isimlerini bunlara haber verince...’¹⁹ , “Allah insanı yarattı ve ona beyanı öğretti.”²⁰

Bu üç kutsal kitaba göre dil, Hz. Âdem’in şahsında insanlara doğuştan verilmiş ilahî bir lütuftur ve tanrının emriyle Hz. Âdem aracılığıyla ortaya konulmuştur. Eğer kutsal kitapların

¹⁵ <http://uzem.ktu.edu.tr/dosyalar/TDB-Iders%20notlar.pdf>

¹⁶ *Tevrat: Ahd-i Atik, Bab 2/19-20.*

¹⁷ *Tevrat: Ahd-i Atik, Tekvin, Bab 3/20.*

¹⁸ *İncil: Yuhanna: Bab 1/1.*

¹⁹ *Kurân-ı Kerim: Bakara/ 31-33.*

²⁰ *Kurân-ı Kerim: Rahman/ 3-4.*

dil konusunda verdiği bilgiler dikkate alınırsa insanoğunun dil olgusundaki ilk üç dönemi yaşamamış olması gerekir.²¹

3.4.5. Wundt'un Görüşü: Alman bilgin **Wilhelm WUNDT** dilin doğuşuyla ilgili bütün bu kuramlardan faydalanarak farklı bir görüş ileri sürmüştür: Dil seslerinin ilk aşamasını fizikî veya ruhî bir anlam taşıyan hayvanî ses belirtilerinden oluştuğunu söylemiştir. Bu belirtiler önce içgüdüsel iken, daha sonra bilinçli olarak kullanılan anlatım aracı olmuşlardır. Bağırma durumundaki ilk sesler, sonradan perdeli sese dönüşmüştür. Çocukta dili öğrenmeye başlarken, ilk aşamada hayvan seslerine benzer birtakım seslere bağırmalara rastlanmasını örnek verir. Wundt'a göre içgüdüsel olan bu sesler, zamanla başka insanlar tarafından yinelenidikçe belli kavramların temsilcisi olmuşlardır. Daha sonraları da bunlar toplumun ortak anlaşma aracı durumuna gelmişlerdir.²² Wundt'un bu görüşü, dilbilim dünyasında en geçerli görüştür.²³

----- O -----

KAYNAKLAR

EKER, Süer vd.: *Türk Dili 1*: Eskişehir 2012, Anadolu Üniversitesi Yay.

ERGİN, Muharrem: *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin TÜRK DİL BİLGİSİ*: İstanbul 2003, 407. s. Bayrak Basım/Yayın/Tanıtım.

ERTEM, Rekin, KOCAKAPLAN, İsa: *Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon*: İstanbul 2010, 456 s., Kesit Yayınları.

KOÇ, Mustafa: *Muhyî-i Gülşenî: Bâleybelen: İlk Yapma Dil*: İstanbul 2006, 768 s., Klasik Yayınlar.

KORKMAZ, Zeynep: "Yazılı Devirlerdeki Gelişmelere Göre Eski Türkçenin Yaşı", *TDAY-Belleten 1989*: Ankara 1994, 353-370. s.,TDK Yay.:553.

ÖZKAN, Fahri: *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*: Trabzon 2009, 5. bs., 248 s., Murathan Yayınevi.

SAĞOL, G. [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*: İstanbul 2006, 317 s., Duyap.

²¹ ERTEM, R., KOCAKAPLAN, İ.: *Üniversitelerde Türk Dili ve Kompozisyon*: 25. s.

²² SAĞOL, G. [ed.] vd.: *Türk Dili Kitabı*:6. s

²³ <http://uzem.ktu.edu.tr/dosyalar/TDB-Iders%20notlar.pdf>

SERTKAYA, Osman Fikri: “Atatürk ve Türk Dili”, *Türk Dili*: Ankara 2001, II. C., 599. S., 549-563. s.

TARIM, Rahim: “Atatürk ve Türk Dili”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*: Ankara 2013, Volume 8/9, p. 95-103.

TUNA, Osman Nedim: “Sümer-Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ve Türk Dilinin Yaşı Meselesi”, *TDAY-Belleten 1989* : Ankara 1994, 257-293. s., TDK.

YAZICI, Tahsin: “Muhyî-i Gülşenî”, *TDVİA*: İstanbul 2006, 31. C., 79-81. s., Türkiye Diyanet Vakfı Yay.

E-Kaynaklar

<http://www.dildernegi.org.tr/TR,457/aturk-ve-turkce.html>

http://www.esperanto.net/info/baza/tr_eo-baza.html

<https://esperantoturkiye.wordpress.com/>

http://www.tdk.org.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

<http://uzem.ktu.edu.tr/dosyalar/TDB-Iders%20notlar.pdf>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Esperanto>

2006